

● Интернат чок канчаарыл? ● Кулак кыскаш олу-
рупкан. ● Соок класска чеже шыдажырыл? ●

Бистис солдун редакциязына Тээли суурон өөреникчи хол ужу-биде долчу кылдыр биянттыгын чагал келген. Авторлары Тээлинин № 1 ортук школазынын өөреникчилери, курунугу долу хандыргалыздыга өскүс ууртаг Нелла Хоомужу биде Чыкыргана Хирлей. Турттап келген интервалдан эрткен чылын хааи, ою өөренир класс өрзөлдөрүн кылдыр эде дээрзинче, амы уде алаары тизилеринин булуңуна келген. Алардын ичинде жаш ишлерин бахчыларында түрөл, берсел турттап турарына хоумуданы олар мыза илсертект. Оода-ча бүдүү өскүстеге бөлүк турттаг аргыны өзэрин дэлзген.

редакция дүңсүгөнчө ча-
й-беле ташыпкан, хемчээ
дыр, харызымы дарый дый-
дыр дугайында № 63 түй-
түш негеледи бижикти декабрь
-да Бай-Тайга рай-
үүсүмкөчө куртупкан. Ош ун-
ганан. Харым сураг. Ре-
сепцияны даалгазын. Эу-
арар алаа чедир, харызын
буурап, кышаау куугура та-
арыткан. Бижик орунка
аала-даа, чектепчилди
ор меди хойган. Бо ари-
нда ош сайгарбаа болду.
Өзгөрмө, райүүсүмкөч
аргезекчиэн С. С. С.
алчанка, оозу уду өрө-
лөкөчө кылчизини эргеле-
кчи Э. Ш. Сатна харым-
ар айтышкынынаын бер-
т. Чаштарына чагазы ол-
тун дүшкө чедир үш ха-
чы-салгыты ажилдачылар.
тн холдарын даамча-дз.
аасында отугузу тутат. Ал-
тн дүшкөчө өрөлдү. Ин-
шизини эргелекчиэн С. С.
тн билимге тайкылырылга
дезилдизин, херек эргеле-
кчи С. С. С. Салчатын
лаш-биле бижээш, дарга-
тар ал салдырткан, тайма
тн бастырмаан өрөктей
рызын негел алганым
арымыда чымдыр. Допчу у-
тн мыйдыг. Эскүс бичин

нар Нелля Хашушун биле кыргызча Хирейсинин би-
он хомудам долдуз-биле
дыттынган. Тээлини
1 шоканынды эге класс-
ор өөренип турган эри ба-
ныны дээзини 1990
кылы апрель айда ирээ-
дин бусту көзп дүшкен.
Иагуушуну комиссиям,
орунду өөрөгте кыдыр-
тоюны администрациям,
де ядым дугурушкан, ин-
риаты хаап, ошу класс-
адери кылдыр өде де-
ни. Школа чаныга 50
рушт интернет тудар
тыгыр шкитиреттинизин.
Иагуушуму, оон узус
редиле кылдынын, шю-
ны администрациянын
гүртүкүлары олуттай, не-
деде, тургун оон чорук
тууруш. Бо чыгын оон
дуз жезлош, аякылажа
ириин республиканын
үзү өөрөгте министр-
тур аазан тувар.

раалы суур. Советини
 грааы С. Х. Довулда,
 суу өөридеги килдизини
 сектору З. К. Сагаа-оол-
 де калды чуугаалжы то-
 даканыдан алдыра. Төлү-
 ни № 1 ортукам школасын.
 14 бүдүн, 124 чатык
 күстөр бар. Оларын мате-
 риалды байдалын сайгары
 ырген, чамдыктын интер-
 тияк ыянал-ла чурттарды
 курулду. Эвээш орулга ап-
 тар хей урутарды ада-
 лар база бар. Өөрөңдиге
 алды эгелдериң бүдүгүн-
 оо өөрөңкиңи ханды-
 бага тургулга ымырды
 кылмада дамыш шомола,
 дээ Советте бар. Ан олар,
 күч күлө. 3.1н Найбар-
 тура турар шомолонд ий-
 релдиге шилчиген. Арт-
 ышары шунту акгылаңы
 жымжарда чурттал, күлө
 менилти турар. Стоголаага
 ырген, повар Долчумаага
 ыргет-биле чуугаалжын.
 шүштөн чөм үзүңдө элөн
 уугулар чөккөнүр, эртен,
 каяа эвээш келерин тайыл.
 ырадым. Кийизиндиги баш.
 ыңык шаддын кызырган,

Удуг.Хөм районунд Хаймыракан суурда Совет Эмелиниң Маадыры Түлүш Нечил-оол аттыг кудумчу бар. Ам оон бир ужу Култура бакыяныга барып үзөр шаарга болгаш үзүн дурту чыгып 200 хире метр. Кикин болсаар, бо хире кыска кудумчуу калчаар-лаа чаагай-жыгып ала болуг дег.

Дагаар солумар өздө Совет дарга. лары Маадырыны кудумчузун чаагай-жымдар ала болур, артында ол кудумчу- дала депутатка солгуздар болбай, ам чалла-лаа кудумчу бо, бу хиреске чидир малгазгып болур артыман ийин, амлаа болсаарга, сууруна оске кудумчуларын чыдымнык асфальттылаан, чаагай-жымтык. Азы бистин сурагалыг Маады, рымтыкы ач-аларынга хаазарылтыкыс илгит көчүт чыдып калган улус боор бис бе?

Нечин-оол аттыг кудумчунун боду Хайыра

1990 чыл дургузунда «Шын» сүтү редакциязынга 6150 аяк чага келген. Чыл дургузунда сулунга 2790 чага парламенттин, Улут сээдлерден, сессиялардан, хуралдардан материалдар кончү арбын парламентага түргөт, Бизиниң диниң дүң чагала-ла сулу арнынга сымшмаанни бие эркингер, парламенттайыш баргача бар.

1990 чылдын июль 30-де Токула Ил келээ Сөвединг Д. Айыр Саманын сугурла кудуктар ачыладалызын чыг дугайында чагаазын чоруткан бис. Харымзы мынчага чедир келбаз.

Июнь 17-де № 137 «Шиндэ» «Уран талантыгды урууларын канчаары?» деп азы

Бистиди тоолаймаштан чыл сааында-да дыка хай чагаалар шүүтүүүдөйдү, саналарыны, айтырмаларын болуп турар. Ылыгы чагааларнын саны — 371 болгон. Олардын хай кезин солуга парлаттыгына жай. Хамаарышкан чер-чеперле, албан организациаларга адистеп чурттуш, сайгары көргөн соода, ооп келген хайларыны солуга парлааны арбын. Эрткен чы- биле (автору Шантар Дог- га) парлаттыгын тууде- ырлаар, тапчылаар тала- тыгы уугуларыны өөрчир- чурттаар чери таарыма- чок. № 2 школанын бак- тында сымкаралжып туруп турар. Ол айтыры «Шы- н» солугуну арынгга чагы- эсес улаа дөдүртүп кел- тен. Улус өордөдөтүлгөн база Култура министр- стволары ону өөрчиги кө- рү негеситип турар.

җан редацияга 71 хатчыны алган, оок хой кезин содуга парлан.

Никитин биле шүгүмчүлөрдө чагааларды дараы ий гоорге, уулурутчуларын шүпшүн аяком. Эң малагы Монгол-Тайганын ийи совхозуне акылчынарыгы үч чагаалын чоруткан. Ас. дараы дараы дараы дараы олтоон. Ол чагаалардын

Каара көзүбестер буудулгенизден хой акылчынар салттан чагаанын изилгал бияжтинен («ШЧ» газетте) 1970-1971-жылдарда «Чору ээлер» деп эгедис, түлдү ук бүдүрүстий администратциясы биле акылчынар арзында чорун Чорудэлдер тукусуна курулуш паратышкан. Ийн

[illegible]

Агроулетнур эвилелнче

жакындап келген жөөсүндө жүргөн, обшечиндеген бадаруучулардын ичинен бизке, солгунга нарканын дуулап жакындап келген болган. Чагаанын азын элестип алган, тууган чиринген уугурун, бербеге карап калган кесип, аялган, айылырап турган, аялында дедир хулап алырын дугуруп, обшечиндегенге база тургустуулу

лырынга далалар. Чаш урун ажаал олурганда, ай санында атыр 50 рубль пособиезин чартык чыг иштинде бербизин сайгарып, тууджуларыны профивилел обкомдун консултация лап тургаш. туудт эргелединин бухклатериязы боттарынын частырыны эдип, тууджу аныкя неге пособиен должу-биле чедир толеч бээрин чедип эдлениыс. Мындыг-даа болу-лаар-дыр. Соруга — чут-де солуга парлаары эвес, дивес». «Ыттан дора бо-лаар» деп каан састерини номуч болур. Ажылыны кичинин эрге-ажыны камга-лаар, сон айттыргыларынга харыны бээр азы мар-гылдаалыг айттыргыларын шипитирлэринге — айт-тыргыны кымга тургузыл-кага чедирерил деп чүсени ажилчинин билбес болу-рун чагааларны номуч ол-гаш, көрүп болур. Маана профивилелер кайдал деп айттыргы сагымга кирил-келер-дыр. Бо ажык

Магаалым арында кичине дуза чедирери. Бунды таарылаалары чекени-даа көргүзү болур. Солунуң чамдык морреспонденттеринден дуза дилген-даа азы айтырмың кииклер адал-суп, расдалыкта болурун.

Ажилчдын нийгэмд хөгжсөн ажилдаар байдалд хуучин хамаарлыг шатгал, ал турар ахна. тегерин чэр албазын, буудуурчдыг административ, специализацион, тасаллан, багай

... Бистин Тыймаын байдалдаа ажлынх ажилчдын мергенжилт, кадриал баристект чингине тыва проблемаларын бирээн, Ылангы бузуртугелсеге, коммунал ажилгай черлеринге автотранспортка ажилччынар чедишпес. От хирээндэ ажилчын мергенлидерге амияктары еоредит белетип турарыкыс конучт бестес. Оларны ажилга бимыгелер, инженир бэа-лар, аламга-даа хамаларыкыс тартыр болта. Келсе-келсе чуртлаа бажым батат, тин биминдеги айтарымыга көзү үзэр. А обиектиктелерде байдал — ичк-даа акаа Мамрын шырдаасы барыктыг-ла болза ынаар кижилик баш сулазын болзаар дие, көөредиг болбос. Чүге дие бузуртугелсег обиектиктелериде ажилчын кижилик — оон ээзи эвэ-

Чурттаар баҕын баҕат айтыры кайда-да бергези быҕындыр. Бичала-даа үр айылдаан, өг-бүлөгү ки-жиклериңи чурттаар баҕа-дың өнөкчиди, немелде шөп, өрөз бергезинге хо-лоппаа соҕор. Ол ыһаһа обонун кыһындыр, сөҕө-рүмүчү кыһындыр салбас, эс-перге баҕалдаа медирин турары ховар эсе.

Бир айылдыңын чагаа-а

нын ай көрөзөлөрүн. «...1985 чыдаан келбес комбинацияда ажылаан турар мен, Заводская 12/1 объекттинен 21 дугаарың чангыс өрөөндө өг-бугулай, бир солдуг чурттап олудар бис. Чангыста бичиң өрөөз хосталы бөгзгө, профком даргазыңа ол өрөөндө мензэ берипер деп баарыма, мени согел каапты. ...»

[illegible]

Националлар арсындагы харылааларга хамаарыштыр темага чагалаар бичимин бистим редакцияга арбын болгон. Илалатчы Тымга дугайдыча топ солуннарга нодугуеген шуугаазыннар. бич хамаарыштыр дыкха хой авторларынын чагалааларына сенал-чалдарын Тымга АССР-нин Министрлер Чокуелинин РСФСР-нин КИИ-ни тоскунукуну ону сайгагын. биле тургусуна комиссия соренин керун, материаллар бичкинирге ачылган. Оон ачылды, солунуку аныгыга чыгуусту арзынча алайды бичкыларарына, пайдалыч харылаалар тема ачылча чуудурин «Шыны солунга угуулу» парван тугуан.

Советтерин ажилын идеялары, эрге чагарталын толга алмыр дээн чигеж, эгс тема «Шын» солунжы тутула айтыргаларынын бирээс. «Советтер амьдралы» «Чеп-чеп Советтер», «Көдээ Совет чагылгалыг оруунда», «Чеп-чеп Советтер ажилы» херетин тегсиз. «Советтер — оларын шийнчилээр жуужут айтыргалры» деп рубрикаларын алаанга Советтер

Чагааларыг темалары айтыргалры амьдрал дег байла, хой хийс. Чагаалын артында — нийс, олол-онолы, херетсиз муугаралы, оорунжуу. Редация чагаа бурзун ли чэзэгиле ал, авторлар биле харьтлааны тударын орадажын турар.

Намчал ООРЖАК.
Чагаа нийдсийн эргэ-
кеклиж.

апионал атыш-чөмүнчүтү
ырадыл, оңо калдыкшыт,
кыны-дузакзын, салдарын,
же ынчын; ошун кайтарса
ын белеткисирин моон
кунула-даа «Шынга» би-
лекселерин дөткөн
кынын билмалса-да ош
ырыг түмөш чоң атып
тур. Национал кунулын
ын сайырадын атыш-чө-
мө-белеткис мыйларын бол-
гыратса эин. Оон-моон,
же муртардан, черлерден
ен аалчыларга, өртөм,
берге, аян-чорукчуларга
аа солун болур ужур-
аадым. Шагаа байыр-
дарынын үзүндө ша-
аа өзүш-даа болза,
а-чөмүн дөткөн, саа
миларын эин. Ассор-
төт, албес, садыгзаша
кунуларын белдир-
гн болза ден түзөлин бар,
урда хой чоң аразында
е тыла жес, орус дөш,
а-даа нацияларын төлө-
н бар болур чораян.
а-даа назымг, аныян,
удустар бар. Олар атыш-
айхан бистер, тывалар,
ыкмычларынын аразында
кандык мастерлер чок дө-
шлр. Ол талазы-биле кол-
курстарындаа чер-черде
органчтаал турар болгай.
Тайкырга нечелде (гарин)
тылдырга чоңа аймак, чык-
азорге, мартофельди, ай-
ны бести, түргөнгөн
дөш, өскө-даа чоңуну чин
чораян эм-от көвирлг
ушутерин ажыгал тургаш,
чөмүн болбазыларга болзу-
вусса, калдыкшылга эки бо-
тур. Чырге-даа аманын
болгай.

Черле тыла чөмierge,
млангай эйт, киникшырын,
хайдан кылган атыш-чөмгө
тайга согуназын (Монгу)
Тайга даш, өскө-даа черле-
де хой-биле өзүн турар,
кучанын, шенне дөшкөн
жупу алы, өскө алы-буту
нон-нон аймаа, петрушканы
укупоту, салдырерин, переш-
ти, чөсөктү, холуру болзу-
вусса, чөмүн аманынг ви-
тамининг, чөмүштин байда-
лы улам бедир.

Оон кыйл балыкты база-
ла өртөттин азы хайынды-
рып, бжыкырыл-даа чин чо-
раан бис. Бодум база чам-
дыкта шенен бергилер мен
Балыктын иштин аргылааш
оңо эйдиге кучла, согула
переш, чөсөктү, укупоту,
шоашаа, фольга саазыгн
чөм, белеткис мыйларг
эин-де чораян.

Чаа чыгган кымыл катты
чодурааны хайындырган со-
сүт хоку-биле чытычра ит-
кеш, хоголааш, ошү үрөш,
периден айгылаш, дагы-
дан бжыкырыл кылдыр чүд-
дерге чаап алгаш айныгаш-
га черле эин.

Эрим номчукчулар, кып-
дык тогаа аймаандан азы эм-
өштөрдан кылган атыш-чө-
мн шадга тыла чоң айныла-
чораянын саятын, солчу-
сүлүктү, киник, тевенди-
кыны колчугу тургаш, ты-
ла атыш-чөмүнчигн туралы
ын сайырадым-кылар
Республика набыскылагына
черле бичекчө-даа болза
национал атыш-чөм кунузын
ажыдары негеттигин негелен

Амыр КЫРГЫС.
Эмчл.

ИНВАЛИДТЕР БИСТЕРНИ КЭЭРГЕЗЕ ЧҮЛ?

дарым бо. Мен
а орой. Би-Хемде «Хок-
косту Чигалова сүт-ба-
ны фермасында турган
ар мен. Калыңкылым та-
ры-биле ийги бүлүктү
алган мин мен. Мен
маагын инвалд ийн угам

на, биза белен деп бодар
септер бөө! Ой чамдыкта
орай-даа аял, чамдыкта ха-
рыныкыш шагылда келти-
руг. Бараан орай келгенде,
артен салдыгар уукруга
тавазым. Ичкан ам-ла ма-
ра дая бакында оокурал
турган. Чотум магазиниң
жактыгыш аягы артында тос
шанта. Оолдаанларым шо-
руу, бараанга четтес.

Бистер, инвалдиги киндэг
үзүн оотур маалар харым.
мыс бар эвес. Оотур бакын.
ке кирерге, оолдэ күзе

бор-дур. «Кара дан бакында
турган улуска берге ыппа-
жыг» дээш баарлар. Мен ам
кеже улус-биле маржыны
кээр мен, ам бодумга бодум
болчур апарым.

Угаларым база кээрген.
чиг дур. Мен ичкан ма-
жыгыш турган, ычма-мыча
саттымып алыр-дур мен.
Угаларым үчүсге четпейн
артып калгылаары дыма хо-
муданчт-дур. Улусче дуур
сес согелет, боттарынга бол-
чун ап калмаганын шыла.

Билер, тааным улус харым
мурнундан эртирпиртеге
оларын база чотуугулар-
дыр. Хирези көстүлүс тур-
ган инвалд улусту оошарым.
чалыт көрбөс. мурун бы-
лаагыра, берге-ле чүс-дир.
Кээргел, чымчак сетки-
нел чүе чанкар багарын!
Шан кылаар ажалдаары
Биза кылаар Биза ахты-
дыраары берге-ле-дир. На-
гаамын солдуга наараары
редакцидан диледим.

Елена БЮРБИО.
Би-Хем пайон

ВЫССА | Свердловскиден келген дилег

Эргим редакция! Силерге бо чагааны бижип орав ужурум мындаг чүве. Тожууну. Тоора-Хем чурттуу, Даваз деп фамилиялыг угбайнын алдрезин тынчыл бээринге дазалал көрүнер. 30 кире харалыг, хураң шырлайыг угбай чоразан. Боду Омск хорайдыа чурттал турар, оол, кие пий бичип уругларлыг.

Эрткен чылдың декабрь 28-те Кымаздан Красноярскиге ужуп келгеш, Омскиге самолёт-биле ужуп чадал каан улус. Илээз демир-орук-биле чоруур деп тургаш, вокзалга демги уругларныг угбайдан ачы берген бис. Ол кижиг менээ сумказын тутусп каан кижиг. Ам оол сумказы менде. Ам кижинин сумказын чоруруп бээр дээринге

адресин билбес-тир мен. Ычангаш улуг идегин биле «Шың» солунне бичип олур мен. Ол Дана деп фамилиялыг угбайнын адресин бо лараалында мээни адресимче бижитеринерни идеген аядаим: 620040, г. Свердловск-40, ул. Красная флотия, 2, общ. 4, комната 129, Хомушкы Александр

1991 чыдамын соңу, сеткүгүддеринге өртөк улататпай чүгөс болгай. Ынчалардаа соңууда парлаттыгы турар материаллар, астарыны утка-чынары, доштонин инитияны бөкө элпесин деп Ситир мен. Далай Советтин сессияла-ры, башкалар чыдамын турар, турар башка байла-ры, бул бүтүрө чыдамын турар, рынок экономика-ны шилтишкени — бу бугу номочулуктарга, биче чуту-да ажыгыт, билин азырчыга керек материаллар-дыр.

Мөөн мурунчаа улус солунарыны чүгүс улту-паралаар тургузаан болдурун ичин, харын бок-сак херегелдерге ачылган турганы чакыт эвес. Ам кандидатты? Радио-дыкпап, телевизор көрүп турса-да, ан микин сагымынча-гыр арпас, пиза-була-дыналар, көөр болгай бис.

Сөөлү үдөс төп-даа, бистин республина-даа солунна-рынга корреспонденттер удурутчулар, харыс-салатын ажыдачылар-биле нитерюю кылып, ону долгуз-биле парала турар-дыр. Мөөн мурунчаа чамакы удурутчулар солунна-рынга айткан эвес, ам олар ичкыт эвес, корреспонденттерини чилин айткан эвес, демек чыдамын турармын, то калар бөөр ужугра тавадыгы турарар. Он харым-пан, то калар бөөр ужугра тавадыгы турарар. Он бир-бир бодаларга, удурутчулунун чоп мурунчаа отчүд-ымпач болду-дур.

Чаа рубрикалар хей. Темеалар абыз, Эки-даа, багай-даа чүдлерин парлан турары эмн. Неделя санында үнер доктаамал материалдарын соңугураар-дыр бис.

Мен бок чылда «Шылы», «Түвинский правда», «Тыпанын ачыктары», «Счдысчмыгаш» солунары бууду чыгала бикиткен мен. Чарин чылдым чагыдылтадан өрткен чылан кезең мен.

Василий УИНУКАЯ.
Күш-ажылдын хоочуну.

Кызыл хоорай.

хонгорайныг чаагайжыдылга
конторазыныг кичээнгейинге

«Багын чутааларга, бачилы аралар» дээр болгай. Ижиг сэтгэлийг чөлөө хийдэг, бичиг үүсдэг өсгүүр. Мугтарал мушчуулар, ам кыштыг чыккылава согуулун эийдэн түдүү үсэг болгай. Өөрөснir, аймдылар, садлылар, агаарлар... дээн, чоруйла хой болгулар. Өрүчдүү мушгийн улуз-биче ижигдэр нүдүмүларда хол. Хоорай шитиниг улуз кылыштарар оруунга хамаарыштыг хомудалым бичигир боладым. Бу чылын оруунга

анда-даз киши кылаштар ужуу чоң тайгар дөң чүзөсүн чамдас мен-даа эвес, кызылчактан шүтү билер боор. Эң малайга улустун жол-да баар черлерге, автобус до-
таар черлер (амаа мида-амаа элзетин төңкүлөр), универ-
маг, ош малайга-чидик, бес салбыры, аптека, азын-чын
магазиннери, кинотеатр часы, жоонтүрүр чүс болза
фургистер-биле дөмөй көчмөздө болур диез часы
болбас боор. Чон аразында калдылганын чоң дээр; чыгыш
пыргашыр, бичини чаштар, даан-даа багай, арык-аркы
уузу дөш аң. Бо адалым черлерге баар ужуу талар
рышкында, барып утуш дээр аңа ырбаалаар сен. Ич
чөзүр дээр, шаан үстү боор. Бир чикер: Эст сатыл аар
дээр; магазинче кирип кылдырмада, уктуу унуп олтурган
кырган ур-даа болбоанда алгыра берди. Хөөкүй амгыт
магазинден үнөш бизинде таткан орунда тайгаш олур-
дүшкөн. Харын-даа өршөзүлгү, чүтүр болган. Опукут
машына-биле аштан, свирингизе туура, өл хиринде
ош калдык-даа олугуз чүс үймөй турар-ды. Кыры
сипиреп маантарга, харин доштааш, мыры кылагары
там баар.

Булут дөш кырынга чуу хар чаалтарга, алаанда
жолту минки эскерейи баар. Ол жинкилерге дыка аймыл-
дык. Кемден кертел, хол-будун сын туралар кайгы хай.
Черле бе айтырыгы моон соңгаар канчаар көөр ирги
Берге-ле-дир.

Ирина БЮРБЮ.

Кызыл хоорай.